

ПРОЈЕКАТ МИНИСТАРСТВА
ЗА РАД И СОЦИЈАЛНУ ПОЛИТИКУ

ПОМОЋ ЖРТВАМА РАТА

По нашим, а и страним стручним сазнањима, ветерани чешће оболевају и имају већи морталитет од осталог дела популације. Често немају дефинисан социјални статус, највећи број није запослен, оптерећени су економским, материјалним и стамбеним проблемима, углавном су склони алкохолу, а као последица свега, најчешће имају породичних проблема.

Велики број наших суграђана, директних и индиректних учесника ратова који су последње деценије прошлог века пустошили просторе бивше СФРЈ, повучени у себе, беспомоћни, на маргини друштва, преживљавају ратне ужасе и страхоте. Често уз помоћ алкохола покушавају да их потисну или избришу из сећања, а неретко „експлодирају” и постану вест дана у црним хроникама.

Реч је о жртвама посттрауматског стресног поремећаја (ПТСП), који је, према истраживању домаћих стручњака спроведених током протеклих 14 година, заступљен у већој или мањој мери код око 20 одсто избегличке популације, око 30–40 одсто ратних ветерана и око 60–65 одсто ратних заробљеника који су претрпели тортуру у логорима и затворима.

Доктор Миро Чавалуга, помоћник министра у Министарству за рад и социјалну политику и руководиоца Сектора за борачко-инвалидску заштиту, каже за „Одбрану” да је у завршној фази израда пројекта који ће омогућити здравствену и социјалну рехабилитацију жртава ПТСП, у првом реду ратних ветерана.

Пројекат „Процена здравственог стања и здравствених потреба бораца ратова деведесетих” води др Викторија Цуцић, раније директор Института за социјалну медицину, а заменик је доцент др Жељко Шпирић, психијатар са ВМА. Учесници у пројекту биће Школа јавног здравља, Медицински факултет, ВМА, министарства здравља и рада и социјалне политике.

– Пројекат је био нужан с обзиром на велику популацију бораца ветерана који нису заштићени законским актима. Наиме, закони брину о ратним војним и мирнодопским инвалидима, породицама палих бораца и цивилних жртава рата, али не и о учесницима рато-

ва који нису рањени – они немају никакву заштиту, а такође су проšli страхоте рата. По завршетку ратних сукоба, заључно са агресијом Натоа на СРЈ 1999. године, добили смо велику популацију ратних ветерана о којој у Србији нема ни приближне евиденције. Додуше, постоји евиденција наше војске и полиције, али је веома много људи дошло из других република и војски, а који су сада држављани Србије – каже др Чавалуга.

Он указује и да не постоји кохерентан приступ државе решавању проблему ПТСП-у, а здравствене установе реагују и лече те људе тек када они силом прилика до њих стигну. Ни сузбијања ни превенције ПТСП није било, а ветерани су изузетно рањива популација, каже Чавалуга.

– Према нашим, а и страним стручним сазнањима, ветерани чешће оболевају и имају већи морталитет од осталог дела популације, често немају дефинисан социјални статус, највећи број није запослен, оптерећени су економским, материјалним и стамбеним проблемима, углавном су склони алкохолу, а као последица свега, најчешће имају породичних проблема – напомиње Чавалуга.

Развоју ПТСП доприноси и однос друштва који се драстично променио од времена када су у рат кренули испраћани цвећем, док се данас о њима често говори као о губитницима, злочинцима, профитерима, а отишли су у рат као лојални и коректни грађани који су се одазивали позиву сопствене државе.

Породица и ближе окружење једно време имају стрпљења да слушају његове приче, али и њима је доста рата. Ветерану преосталу једино њему слични, његови саборци, да евоцирају успомене, повлаче се и изолују из друштва, живе у свом свету и никад се рата не ослобађају.

– Намеће се закључак да се о њима нико не стара – ни држава, ни друштво, ни породица, због чега је и покренут овај пројекат – истиче Чавалуга и даље каже – основни циљ је да ветерана истовремено ојачамо на свим пољима: да му вратимо самопоштовање

ПОСТТРАУМАТСКИ СТРЕСНИ ПОРЕМЕЋАЈ

ПТСП је психијатријски поремећај који се јавља код одређеног броја учесника ратова. Представља скуп симптома који се манифестују претерано бурном реакцијом на ниске подражаје, раздражљивошћу, ноћним морама, кошмарима и такозваним флешбековима (изненадна, нежељена појава слика догађаја који је борца психички истраумирао). Велики број ветерана и даље је наоружан због чега су реакције често опасне по околину а и самог ветерана.

Термин ПТСП први пут је дефинисала Америчка психијатријска асоцијација седамдесетих година прошлог века. Концепт поремећаја који ветеране прати од како је ратова, у 19. веку описиван је као „иритабилно срце“ а у Првом светском рату као „борбени замор“ или „ударни шок од гранате“. Искуства из Другог светског рата дефинисала су га као концепт интензивног стреса „који превазилази уобичајена животна искуства“.

УПИТНИК

Ветерани ће добровољно, уз помоћ психолога, испуњавати обиман упитник. Пре почетка анкетирања ветеран ће добити изјаву у којој је наведено да се све оно што каже сматра апсолутном лекарском тајном и не може се ни у које друге сврхе користити.

Упитник је под шифром и не садржи ниједан војни податак.

У упитнику не постоје питања о војноевиденционој специјалности, јединици, локацији, задацима, времену проведеном на одређеној локацији....

Једино је релевантна прича о доживљајима у којима има нечега што је ветерана довело у стресну ситуацију.

и самопоуздање, да га здравствено и психички опоравимо, али и да му пружимо могућност да реши социјалне и економске проблеме, да би га на крају прихватила и породица и друштво. Реч је о веома обимном и скупом пројекту, који ће се финансирати из републичког буџета и међународним донацијама. Анкетираћемо неколико хиљада људи како бисмо направили довољно репрезентативан узорак који одсликава целокупну популацију ветерана. Због тога ће нам бити потребна стручна помоћ одговарајућих институција – објашњава он.

Пројект ће се реализовати у три фазе – у првој ће се добровољно анкетирати репрезентативни узорак ветерана, у другој ће се анализирати резултати истраживања, а у последњој ће се приступити примени решења.

Ових дана екипе из Министарства крећу по Србији да би у сарадњи са локалним удружењима бораца и инвалида објашњавали значај учешћа у пројекту. Анкетирање на терену почиње после Нове године и траје до јуна. Затим следи анализа упитника да би средном 2009. године изашли резултати и конкретни предлози, укључујући и оснивање центара за ветеране. ■

Новица АНДРИЋ

„ЕПИДЕМИЈА САМОУБИСТАВА“ МЕЂУ АМЕРИЧКИМ ВЕТЕРАНИМА

Међу америчким ветеранима завладала је права „епидемија самоубиства“, јер сваке недеље просечно 120 учесника свих ратова, које су САД водиле, дигне руку на себе, наведено је у истраживању ТВ станице Си Би Ес.

Америчка ТВ станица наводи да се 2005. године убило најмање 6.256 ветерана или 17 сваког дана. Просечна стопа самоубиства у САД је 8,9 на 100.000 грађана, али је код ветерана стопа између 18,7 и 20,8 на 100.000 људи. Још драматичнија је разлика у стопи самоубиства младих ветерана између 20 и 24 године и њихових вршњака који нису били у рату. Она достиже 22,9 до 31,9 на 100.000 људи и скоро је четири пута већа.

Си Би Ес узрок види у „епидемији“ психичких проблема која хара међу 25 милиона бивших војника, међу којим је и милион и по ветерана из Ирака и Авганистана.

„Не враћају се сви из рата рањени, али нико се не враћа из рата онакав какав је био“, цитира ТВ станица једног ветерана.

Истовремено, недавно објављена заједничка студија неколико америчких универзитета и Медицинског центра за ветеране Сан Франциска показала је да је од 104.000 прегледаних ветерана код око 32.000 утврђена дијагноза оболелог менталног здравља или психосоцијалних проблема, најчешће насталих са поремећајем насталих услед посттрауматског стреса.

И уклапање ветерана у америчко друштво иде веома тешко, показују подаци невладине организације за борбу против бескућништва. Та организација наводи да су чак четвртина америчких бескућника управо бивши ратници. Од 744.313 регистрована бескућника, 194.254 су ветерани, од којих око 1.500 из актуелних ратова у Авганистану и Ираку.

СПРЕЧИТИ ЗЛОУПОТРЕБЕ ДИЈАГНОЗЕ

Извршни директор Друштва за заштиту менталног здравља ратних ветерана и жртава ратова 1991–1999, Милош Антић указао је за „Одбрану“ да су проблеми са којим се сусреће та велика популација многобројни – од основног питања „како живети након рата“ до психичких тегоба и социјално-правних питања.

Антић је оценио да свако ко је био у рату носи некаква болна искуства, оживље, али није свако трауматизован до те мере да би могао добити психијатријску дијагнозу ПТСП.

– Важно је нагласити да неки ветерани који не би требало да добију дијагнозу ПТСП, могу да дођу до ње махинацијама, јер не смео заборавити да се тако стичу разне привилегије и компензације – упозорио је Антић.

Многи ветерани, који имају озбиљне тешкоће, никада нису јавили психијатру. Многи седе у кафанама и користе алкохол или дрогу, неки су пронашли утеху и смисао у религији.

Антић је указао да медикаменти, психотерапија и редукција симптома нису довољни да се ветеран реинтегрише у друштво. Чак ни материјалне надокнаде нису довољне ако такви људи остану маргинализована група.

ВЕТЕРАН ЦЕНТАР

Ветеран центар је објект у коме се спроводи рехабилитација ветерана на бази дневног боравка. Помоћ се пружа бесплатно, без административних процедура, упута, медицинских докумената, здравствене легитимације или социјалног осигурања.

Састоји се од консултативне службе са СОС телефоном, центра за превенцију и лечење, укључујући и болести зависности, рехабилитационог центра, центра за едукацију, службе за правну и социјалну помоћ.

Помоћ пружа тим стручњака различитих специјалности (правници, психолози, социолози, педагози, лекари). Омогућени су и доквалификација, преквалификација, правна помоћ, користан рад као терапија, спортске активности.

Мобилни тим пружа помоћ корисницима који због удаљености, материјалних проблема или инвалидитета нису у могућности да дођу у центар.

Ветеран центри не морају да буду нови објекти, јер у Србији има велики број напуштених или неискоришћени зграда.

